

KŘESŤANSKÝ POHLED NA MANŽELSTVÍ

Kurs pro instruktory v oblasti
manželství a rodiny

Olomouc 27.ledna 1990

Zpracoval: P. Prokop Petr Siostrzonek OSB

Knihovna Křesťanských obzorů sv. č. 20

KŘESŤANSKÝ POHLED NA MANŽELSTVÍ

=====
=====

Zahajujeme kurs, který má připravit manželské páry a vhodné jednotlivce na pomoc kněžím ve farnosti a manželům v jejich problémech. Chceme-li svým úsilím pomoci reformě manželství a rodiny v našem národě, je potřeba, abychom si udělali jasno především v základních otázkách. Proto i tato úvodní přednáška nechce přinést něco nového, objevného, světoborného. Spíše chce zformulovat, připomenout, co pro mě křesťana má znamenat manželství, co pro mě křesťana znamená žít v manželství. A budeme při tom vycházet ze základního pramene křesťanství, a tím je Boží zjevení obsažené v Písmu svatém.

1. Názory vědců na manželství.

V druhé polovině minulého století vystoupili vědci tzv. evolucionisté, kteří tvrdili, že manželství a rodina jsou výsledkem dlouhodobých proměn lidské společnosti. Předním představitelem tohoto směru byl Lewis Henry Morgan /1818-1881/, americký etnograf, který své tvrzení opřel o výzkumy mezi severoamerickými Indiány. Podle jeho mínění v minulosti nepanoval žádný řád pohlavního života, existovalo jen živelné sexuální soužití všech členů rodu mezi sebou. S postupným rozvojem lidstva a jeho kulturnosti se začalo objevovat určité omezení, které vedla nejprve ke vzniku skupinových manželství a s dalším postupem civilizace k monogamnímu manželství.

Proti této teorii evolucionismu vystoupila jiná teorie formující se ve vřecích letech našeho století. Jejím čelným představitelem byl etnolog, antropolog, profesor univerzity v Londýně Bronislaw Malinowski /1842-1942/. Jedná se o tzv. teorii funkcionalismu. Různým antropologickým faktům, jež při svých výzkumech objevuje, totiž přisuzuje určité funkce, jež splňují v celém systému kultury. Tato teorie popírá existenci vývojových fází manželství a rodiny. Tvrdí, že prvotní formou lidského soužití byla monogamní rodina. Argumentují např. tím, že projevy zdánlivé sexuální nevázanosti můžeme sledovat spíše u národů vyvinutějších, a rozhodně ne u těch nejprimitivnějších /např. u Pigmejů se setkáváme pouze s monogamním manželstvím/. Objevené prehistorické příbytky byly přizpůsobeny pro bydlení malé monogamní rodiny. U všech národů se jasně rozlišuje manželský život a nemanželský sexuální styk. Všechny národy také upravují spojení muže a ženy svými zákony a obyčejí, protože je nepovažují pouze za soukromou věc těchto dvou, ale za základ života celého národa.

Názory funkcionalistů jsou blízké názorům církevním, křesťanským. A-nás tento pohled nejvíce zajímá. Co nám tedy říká Boží zjevení o manželství?

2. Nejstarší zpráva o stvoření člověka.

Slovo zjevení - latinsky revelatio - znamená vlastně v překladu odhalení. Bůh nám skutečně na počátku Písma svatého, v Genezi, odhaluje to, co bychom o manželství nemohli vědět pouhým rozumovým bádáním. Na počátku Písma svatého najdeme popis stvoření světa a člověka. Tento popis je vlastně prastaré ústní podání předávané z generace na generaci a sepsané v době, kdy izraelský národ už měl rozvinutou organizaci a jazyk. Máme zde v prvních dvou kapitolách dvě vyprávění o stvoření člověka; vyprávění sepsané v různé době a zdůrazňující různé pravdy. Společně jsou tato dvě vyprávění nejdůležitějším pramenem teologie manželství a rodiny. A proto se jim budeme podrobněji věnovat.

Starší z obou vyprávění najdeme ve 2. kapitole Geneze. Bylo sepsáno asi v 9. nebo 10. století před Kr. Nazýváme je jahvistické, protože Bůh je v něm označován starohebrejským názvem Jahve.

Přečtíme si část tohoto vyprávění:

"I řekl Hospodin Bůh: "Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jakou rovnou."

I uvedl Hospodin Bůh na člověka mráčku, až usnul.

Vzal jedno z jeho žebber a uzavřel to místo masem. A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu. Člověk zvolal: "Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla! Ať muženou se nazývá, vždyť z muže vzata jest." Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem."

/Gn 2,18. 21-24/

Lidem, kteří neznají blíže historii a kulturu Blízkého Východu, připadá toto vyprávění jako pohádka /stejně tak považují za pohádku vyprávění o šesti dnech stvoření, o stromu poznání dobra a zla a pod./ Ve skutečnosti tato vyprávění obsahují hluboké pravdy, jen pro snazší pochopení a zapamatování mají ovšem obraznou podobu.

V době, kdy bylo písmo málo rozšířeno, bylo nutno předávat tradiční náboženské pravdy v podobě obrazných vyprávění, které se snáze zapamatují. Mistry tohoto způsobu vyprávění jsou dodnes semitské národy. I dnes zeptá-li se turista na nějaký vážný problém, odpoví mu starý Arab v Palestině obrazným vyprávěním, z něhož vyplyne odpověď na danou otázku. Samotný obraz je důležitý jen tehdy, vypovídá-li určitou pravdu, kterou chce vyprávějíci zdůraznit. Samotný obraz nemá význam bez pravdy, kterou chce vyjádřit. Arab tutéž pravdu může v jednom dni vyjádřit několika obrazy.

Toto vše v plné míře platí o biblickém vyprávění o stvoření člověka. Stvoření ženy z Adamova žebra je obraz skrývající hlubokou pravdu. Proč se tak zdlouhavě a podrobně mluví o stvoření ženy?

3. Význam "Adamova žebra"

Je nutno si uvědomit, že v biblické době neměla na Blízkém Východě žena práva svobodné a rovnoprávné osobnosti. Žena, dívka, byla v první řadě vlastnictvím otce, později manžela. Když se v těchto zemích řeklo a napsalo "člověk", "lidé" myslelo se tím muž. Abrahám jako prapotec vyvoleného národa vyšel z kultury, kde takové smýšlení bylo běžné. Abrahámovi potomci žili stále pod vlivem této kultury, užívali tytéž pojmy, tentýž slovník. Jak jim bylo možno hlásat pravdu o stvoření lidí, o Božím záměru s manželstvím jako spojení dvou rovnoprávných osob, když podle jejich chápání a běžné praxe nebyly ženy rovnoprávné s muži? Ani teologie stvoření, ani teologie manželství nebyla možná, dokud nebyla podána základní pravda Božího díla stvoření: žena je člověk podobně jako muž, je mu postavena na roven a je rovnoprávným partnerem v manželství.

Tato pravda mohla být podána jen obrazně. Jinak by tomu negramotný izraelský pastýř stěží porozuměl. Tím spíše, že se jednalo o pravdu zcela odlišnou od té, která byla v této době běžná. Autor vyprávění použil tedy jeden, tehdy všeobecně rozšířený obyčej: když syn patriarchy dospěl, přivedl jej otec do shromáždění starších města nebo rodových náčelníků z okolí a před nimi slavnostně prohlásil: "Ten, který stojí před vámi, je kost z mých kostí a tělo z mého těla." Od té chvíle byl považován za rovnoprávného dědice patriarchy a otce, po jeho smrti se pak stal náčelníkem rodu. Prohlášení: "Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla" mělo tedy právní význam a bylo nezvratné.

Autor biblického příběhu chtěl tuto skutečnost vložit do úst Adamových. Vážnost Adama a jeho svědectví jako patriarchy lidského rodu, bylo nevyvratitelné. Jenom díky těmto slovům na adresu Evy bylo možno změnit všeobecně platné lidské přesvědčení. Jenom díky tomuto prohlášení bylo možno zrovnoprávnit ženu s mužem jako dvě osoby se stejnou lidskou přirozeností.

Ale jak to provést, aby mohl Adam v biblickém vyprávění tato slova pronést o Evě? K tomu bylo potřeba Adamovo žebro - kost z jeho kostí, svědčící o tom, že Eva je stejně přirozeností jako Adam. Nejlépe

se hodilo právě žebro, protože je možno vyjmout žebro a člověk žije dál, zvláště když svatopisec zdůrazňuje, že volné místo bylo zaplněno masaem. Cíle bylo dosaženo: Adam po probuzení mohl o Evě prohlásit to nejzávažnější: "Toto je kost z mých kostí, tělo z mého těla". A aby neměl přece jen nikdo pochybnosti, dodává, že se bude nazývat člověkem. V hebrejštině je užito stejného slova, které označuje člověka a muže, jen je přidána koncovka ženského rodu /iš-išča/. Běžně Běžně užívaná česština toto nevystihuje /viz však ekumenický překlad: muž a žena/.

To je tedy tajemství pro mnohé pohádkového a podivného příběhu o Adamově žebro. Tajemství příběhu, která nám podává jednu z nejhlubších pravd Božího díla stvoření: Bůh stvořil člověka jako muže a ženu, jako osoby různého pohlaví, ale osoby stejné důstojností a osobní vážností. Jsou to osoby, které se právě pro tuto různost pohlaví vzájemně doplňují a jsou předurčeny k uzavření manželství a založení rodiny. Manželství a rodina není tedy lidským výmyslem, ale Bohem chtěné společenství lidí v jeho díle stvoření. Společenství muže a ženy a vůbec existence muže a ženy je skutečně pro člověka veliké tajemství. Člověk přece spal, když toto vše bylo stvořeno, nic nevnímal, o ničem nevěděl. Vše připravil Stvořitel! On je u kořene lidstva, u kořene rozdílnosti muže a ženy, u kořene manželského společenství! Z toho vyplývá povinnost člověka hledat vždy jen a jen Boží vůli, chce-li správně uspořádat manželství.

4. Žena jako jediná rovnocenná pomoc pro muže

V nejstarším biblickém vyprávění o stvoření člověka, o stvoření ženy najdeme ještě jinou hlubokou pravdu ukrytou ve větě: "Není dobře, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou." Gn2,18/. Dnešní ženě se to může zdát jako břemeno: proč má být žena jenom pomocí svého muže, vždyť je s ním přece rovnoprávná?

Naše rozumování je nesprávné. Dnes, když řekneme, že někdo pomáhá, myslíme tím především pomoc v domácnosti, pomoc dítěte při nákupu, pomocník v dílně je ten, který v továrně teprve začíná a nemá žádné zkušenosti.

V době, kdy se formoval Starý zákon a jeho tradice, zvláště ta část, která je zachycena v Genezi a Žalmech, slovo "pomoc" mělo zcela jiný význam. Mělo svůj základ ve slově "stát před" člověkem, jemuž se pomáhá; být stále s ním, podpírat ho. Kdo byl pomocí pro Abraháma a jeho potomky, kočující se svými poměrně málopočetnými rodinami stepí, v obklíčení cizích národů? Národů, které byly schopny kdykoliv tyto patriarchy napadnout, vyvraždit jejich rodiny a obohatit se jejich stády. Abrahám a jeho potomci vkládali veškerou svou naději v Boha; jedině Bůh byl jejich pomocí. Tak o něm mluví Geneze. Ppzději mladý David, pronásledovaný Saulem a dvakrát se zachraňující útekem, který mu zachoval holý život, vyznává ve svých žalmech, že jeho jedinou pomocí je Bůh. V historických knihách Starého zákona a v Žalmech bývá pomocí člověka nazýván jedině Bůh. Jsou jen dvě výjimky: texty dvakrát říkají, že pomocí pro muže je také žena. Bůh a žena!

Slova Geneze o tom, že žena je pomocí pro muže, neznamenaí tedy zátěž pro ženu, snižování její důstojnosti. Právě naopak. Tato slova staví ženu na nejvyšší stupeň. Žena má být někým, bez něhož muž nemůže být. Žena je osoba, která doplňuje muže. Žena podobně jako muž převyšuje veškeré stvoření. Muž mezi vším stvořením nenašel odpovídajícího pomocníka. Stala se tím teprve žena.

5. Mladší zpráva o stvoření

Na tehdejší dobu vpravdě revoluční myšlenka rovnoprávnosti muže a ženy jako dvou lidských bytostí na stejné úrovni a jako manželů měla velký vliv na celé izraelské společenství.

V tomto společenství měla žena potom značně lepší postavení než v jiných zemích a národech Blízkého Východu. Když čtyři století po zpracování první zprávy a stvoření kněží izraelského chrámu zpracovávali druhé vyprávění a stvoření /vyprávění o 7 dnech stvoření nyní zařazené v 1. kapitole Geneze/, měli už usnadněnou pozici. Myšlenka rovnoprávnosti muže a ženy už tak zevšeobecněla v izraelském národě, že bylo možno bez většího vysvětlování vše zhuštit do jediné věty: "Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil." /Gn1,27/.

V této větě jsou obsaženy dvě pravdy: 1. Muž a žena jsou společně reprezentanty Božího díla stvoření lidstva. 2. Oba jsou stvoření k obrazu, podle vzoru Božího. O tomto nemůže být pochyb, vždyť text to opakuje dvakrát. Stručně a jasně máme tedy v této mladší zprávě o stvoření zformulovanou základní pravdu, kterou jsme si již několikrát zdůraznili.

6. Muž a žena pevně spojeni jako jedno tělo

Vraťme se ještě ke staršímu vyprávění o stvoření, k poslední větě týkající se manželství, k větě, která obsahuje další důležitou pravdu: "Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem." /Gn 2,24/.

Musíme si uvědomit, že tehdejší postavení a moc rodičů byla tak velká, že až do smrti byli podřízeni synové i dospělí, jejich ženy a děti. Znovu zde tedy máme něco neobvyklého pro tehdejší dobu: tvrzení, že manželství je tak závažné, že pro něj děti opouštějí své rodiče. V tomto prohlášení máme ukrytu i svobodu ve výběru partnera pro manželství. Je zde ukryta i nezávislost manželství na jiných členech rodiny, i na otci i matce. Nikdo nemá právo bránit dvěma dospělým uzavřít manželství anebo někoho nutit k manželství.

Velký význam mají posledního slova zmíněného biblického textu. Manželé jsou tak těsně spojeni, že se stávají jedním tělem. Ve shodě s obecným způsobem vyjadřování tehdejší doby je vyzvednuta vnější stránka sjednocení, sjednocení tělesné. Ale "tělo označuje v bibli rovněž celého člověka. Výraz "stát se jedním tělem" máme i v jiných textech té doby a víme, že vyjadřoval jednotu jakou vytvářejí muž a žena, jednotu duchovní i tělesnou. Tento text má teologický význam - vždyť jej použil i sám Kristus /srov. Mt 19,5; Mk 10,7/. Vidíme, že podle tohoto textu je sexuální soužití v manželství něčím co patří do Božího díla stvoření, co je mravně dobré. Je proto tedy tragickým omylem, že se do povědomí lidí i do některých teologických prvců minulých staletí dostaly opačné pohledy, jakoby sexualita v manželství byla něco špatného anebo přinejmenším něco, co Bůh jenom dopouští pro zachování lidského rodu.

"Bůh viděl, že všechno, co učinil, je velmi dobré..." /Gn1,31/. Všechno je dobré, co bylo na počátku stvořeno. Člověk jako muž a žena, člověk ve svém pohlavním rozrůznění, člověk, který se duchovně i tělesně v manželství navzájem sjednocuje, takže se stává jedním tělem. To je Boží vůle, taková je lidská přirozenost. A tomu všemu sám Bůh žehná: "A Bůh jim požehnal a řekl jim: "Plodte a množte se a naplňte zemi." /Gn1,28a/.

7. Základní cíl spojení muže a ženy - láska a plodnost:

Máme-li shrnout to, co jsme si řekli o manželství, o spojení muže a ženy podle Vůle Boží, jak nám ji podává Písmo svaté, použijeme citátu z jednoho biblického komentáře /Matthew Henry: A Commentary on the Whole Bible/:

"Žena byla stvořena z Adamova žebra, ne z jeho hlavy, aby nad ním panovala, ne z jeho nohy, aby on po ní šlapal, ale z jeho boku, aby mu byla rovna, z místa pod jeho paží, aby ji chránil, a z místa pod jeho srdcem, aby ji miloval."

Vzájemná láska a pomoc - to je první a základní smysl existence člověka jako muže a ženy, existence manželství. Z lásky stvořil Bůh

člověka muže a ženu. A stvořil je k lásce!

Druhý, neméně podstatný význam a smysl manželství shrňme s pomocí jednoho francouzského publicisty, který říká: /L.X. Four: Dictionnaire biblique de théologie/ "Bůh stvořil člověka svému obrazu... I v tomto má člověk Boha napodobovat. Vždyť i samotná bible v pozdějších kapitolách říká, že Adam zrodil syna ke své podobě, podle svého obrazu /Gn 5,3/... Víme, co znamenalo pro starozákonního člověka potomstvo. Kdo je neměl, byl považován za hříšného, Bohem trestaného. Člověk bez potomstva nemohl dál předávat svůj život podle svého obrazu, podle obrazu Božího. Touha po tom být plodný je touhou člověka vracet se k počátku stvoření. Touha být plodný je tedy přirozená... Proto se muž a žena stávají jedním tělem, aby s láskou přijali tento velký Boží úkol a spolupráci s ním..."

Láska a plodnost - dvě velké hodnoty, které jsou muži a ženě svěřeny Bohem. Hodnota, které jsou základem každého manželství. I když hříchem byly tyto hodnoty narušeny, stále zde zůstávají jako Boží vůle. Láska se může stávat sebeláskou, plodnost touhou po ukojení vášně. Ale Bůh od chvíle prvního hříchu chtěl člověka obnovit. Přišel ho obnovit tím, že se sám stal člověkem. Přišel obnovit i spojení muže a ženy, dát mu prvotní význam, smysl a hodnotu. Přišel navrátit manželství pravý smysl v lásce a plodnosti. "Je dovoleno propustit manželku z jakékoliv příčiny?" tázali se ho. A co odpovídal? "Nečetli jste, že Stvořitel od počátku muže a ženu učinil je?... Pro tvrdost vašeho srdce vám Mojžíš dovolil propustit manželku. Od počátku to však nebylo." /srov. Mt 19,3-8/.

Bůh v průběhu celých dějin lidstva připomíná velikost toho úkolu, který na počátku dal muži a ženě. Ve Starém zákonu na mnoha místech je láska manželská tak vyzvednuta, že slouží jako vzor, jako symbol vztahu a smlouvy mezi Bohem a jeho národem. Zvláště prorocké texty připodobňují často Boha k muži, který miluje svou ženu - svůj národ, ale je často oklamán. Snad nejkrásnější takový text nacházíme v Písni písní. Je to vlastně milostná poezie, která lyricky ukazuje vztah dvou zamilovaných, jejich vzájemné okouzlení krásou toho druhého, jejich horoucí touhu po vzájemném společenství. Tak touží Bůh po člověku, po společenství s ním. Tak vysoce si Bůh cení vztahu muže a ženy, že dovoluje srovnávat svou lásku s láskou lidstva.

I v Novém zákonu je Boží království, věčné společenství Boha s lidmi, znázorněno svatební hostinou. Byl to pro Izraelity nejkrásnější obraz lásky a radosti. Svatý Pavel dokonce vztah Krista a Církve připodobňuje ke vztahu muže a ženy. A vrcholný obraz poslední knihy Písma svatého - Zjevení sv. Jana - vidí nové nebe a novou zemi, mluví o nevěstě, choťi Beránkově. Je zde takto znázorněn budoucí krásný vztah vykoupené církve a Krista, který ji miluje jako svou nevěstu. Může být podán větší důkaz o tom, že Bůh vkládá velký význam do vztahu muže a ženy, do manželství? Stojí tedy za to se zabývat tím vším, co nám poslouží k navrácení manželství k jeho počátkům. Nezbývá než o to prosit:

"Bože, od něhož pochází veškeré otcovství na nebi i na zemi. Otče, který jsi Lásky a Život, dej, aby každá lidská rodina na zemi skrze tvého Syna, Ježíše Krista, "narozeneho z ženy", a skrze Duchu svatého se stávala opravdovým příhytkem života a lásky pro stále nová pokolení.

Dej, aby tvá milost řídila myšlenky a činy manželů k dobru jejich vlastních rodin a všech rodin na světě.

Dej, aby mladé pokolení nacházelo v rodinách velkou oporu pro své lidství a jeho rozvoj v pravdě a lásce.

Dej, aby láska posilovaná milostí svátosti manželství byla silnější než všechny slabosti a krize, které přicházejí také do našich rodin. Dej-také prosíme-prostřednictvím Sv. Rodiny z Nazareta-aby církev uprostřed národů země mohla s užitkem plnit své poslání v ordinách a skrze rodiny. Skrze Krista, našeho Pána, který je Cesta, Pravda a Život na věky věkův. Amen. /Modlitba Jana Pavla II. za rodiny/